

Prof. Alicja Barbara Panek-Piętkowska
Państwowa Wyższa Szkoła
Filmowa Telewizyjna i Teatralna
im. Leona Schillera w Łodzi

Łódź, dnia 09.09.2020 roku

RECENZJA PRACY DOKTORSKIEJ
pt: „Opera - oratorium *Raj utracony* Krzysztofa Pendereckiego
z librettem Christophera Fry na podstawie poematu Johna Milтона
zrealizowana w Operze Wrocławskiej - Notatki reżyserskie do inscenizacji”
oraz dorobku artystycznego i pedagogicznego
mgra Waldemara Zawodzińskiego

Zleceniodawca recenzji

Wydział Aktorski PWSFTviT im. L. Schillera w Łodzi – pismo z dnia 4 sierpnia 2020 roku.

To wielka przyjemność być recenzentką dorobku artystycznego mgra Waldemara Zawodzińskiego – osoby wybitnej, podziwianej przeze mnie od wielu lat w różnych przestrzeniach scenicznych.

Pan Waldemar Zawodziński urodził się 02.10.1959 roku w Zelowie. W 1979 roku ukończył Państwowe Liceum Sztuk Plastycznych w Łodzi, natomiast w 1985 roku uzyskał dyplom magistra (z oceną bardzo dobrą) z rzeźby i projektowania tkaniny w Akademii Sztuk Pięknych im. Władysława Strzemińskiego w Łodzi. Studia na Wydziale Reżyserii i Dramatu w krakowskiej Państwowej Wyższej Szkole Teatralnej im. Ludwika Solskiego odbył w latach 1984-1988 uzyskując tytuł magistra sztuki (z oceną bardzo dobrą) w 2002 roku.

Zatrudnienie:

1988 do 2020 r. – reżyser, dyrektor w Teatrze im. S. Jaracza w Łodzi;

od 2001 do chwili obecnej – wykładowca w PWSFTviT im. L. Schillera w Łodzi;

2012 do 2015 r. – dyrektor, reżyser w Teatrze Wielkim w Łodzi.

DZIAŁALNOŚĆ ARTYSTYCZNA

Pan Waldemar Zawodziński jest osobowością artystyczną zajmującą czołowe miejsce w środowisku teatralnym. Jest wzorem całkowitego poświęcenia się zawodowi, pełen przenikliwości i dociekliwości oraz determinacji w realizacji artystycznych zamierzeń.

Zadebiutował jeszcze w czasie studiów (1986 r.) jako reżyser i scenograf widowiskiem *Golem* wg własnego scenariusza zrealizowanym w jeleniogórskim Teatrze im. Cypriana Kamila Norwida.

W 1987 r. jako autor adaptacji, reżyser i scenograf zrealizował swoje przedstawienie dyplomowe *Bramy Raju* Jerzego Andrzejewskiego w Teatrze im. Stefana Jaracza w Łodzi.

Waldemar Zawodziński w swojej karierze teatralnej brał udział w tworzeniu i realizacji około 140 premier – dramatów, oper i musicali jako scenarzysta, autor adaptacji, reżyser, scenograf, reżyser światła, projektant dekoracji, kostiumów oraz autor opracowań muzycznych. Świadczy to o wielkiej wszechstronności i kreatywności artysty.

Wyreżyserował 55 przedstawień dramatycznych, 27 oper i 6 przedstawień muzycznych.

Wśród realizowanych przez niego pozycji dramatycznych należy wymienić: *Sen srebrny Salomei* – Juliusza Słowackiego, *Wyzwolenie* – Stanisława Wyspiańskiego, *Życie jest snem* – Pedra Calderona, *Amadeus* – Petera Shaffera, *Celestyna* – Fernanda de Rojasa, *Woyzeck* – Georga Büchnera, *Sen nocy letniej*, *Romeo i Julia* – Williama Sheakespeare'a, *Tragiczna historia doktora Fausta* – Christophera Marlowe'a, *Ślub*, *Operetka* – Witolda Gombrowicza, *Mary Stuart* – Wolfganga Hildesheimera.

W 1991 roku Doktorant po raz pierwszy w swojej karierze podjął się realizacji spektaklu operowego – *Le mort de Don Juan* Romana Palestra wystawionego w Kopalni Soli w Wieliczce. Następnie zrealizował kolejne pozycje operowe: *Nabucco*, *Rigoletto*, *Bal maskowy*, *Falstaff*, *La Traviata*, *Don Carlos* – Giuseppe Verdiego, *Faust* – Charlesa Gunoda, *Holender tułacz* – Richarda Wagnera, *Cyganeria*, *Madama Butterfly* – Giacomo Pucciniego, *Poławiacze pereł* – Georges'a Bizeta, *Opowieści Hoffmanna* – Jakuba Offenbacha, *Raj Utracony*, *Król Ubu* – Krzysztofa Pendereckiego, *Czarodziejski flet* – Wolfganga Amadeusza Mozarta, *Borys Godunow* – Modesta Musorgskiego, *Halka* – Stanisława Moniuszki.

Przygotował scenografie do wystawianych we Wrocławiu oper R. Wagnera w reżyserii Hansa Petera Lehmana (*Złoto Renu*, *Walkiria*, *Zygfryd*, *Zmierzch Bogów*). Jako uznany scenograf współtworzył także spektakle z innymi twórcami (m. in. z Bogdanem Hussakowskim, Anną Augustynowicz, Markiem Weiss-Grzesińskim, Marią Sartową, Krzysztofem Jasińskim, Adamem Hanuszkiewiczem, Walerym Fokinem) oraz przygotowywał adaptacje tekstów realizowanych przez innych reżyserów.

Waldemar Zawodziński jako reżyser najczęściej wybiera klasykę. Dzieło wnikliwie analizuje i przystępując do tworzenia sztuki stara się o zachowanie idei zawartej w tekście. Dobiera takie formy wyrazu, aby nie zmieniały przesłania i sensu pierwowzoru - jest to bardzo ważna cecha w pracy twórczej wynikająca z szacunku do autora dzieła.

PRACA DYDAKTYCZNA

Poza wspaniałą drogą artystyczną potrafi budować most porozumienia Mistrz – Student. Twórcza aktywność, wiedza, doświadczenie, pasja, otwartość na artystyczne wyzwania stanowią znakomitą bazę do kształcenia młodych adeptów sztuki aktorskiej. Prowadzone przez Kandydata na Wydziale Aktorskim przedmioty to rola współczesna, rola klasyczna (III r), zadania aktorskie-analiza dramatu (IV r) – dzięki czemu studenci mają możliwość współpracy z artystą tak wielkiego formatu, który posiada umiejętność wieloaspektowego patrzenia na proces twórczy.

Warto podkreślić, że w swojej pracy dydaktyczno-artystycznej wyreżyserował spektakle dyplomowe: *Amadeus* – Petera Shaffera, *4 x Woyzeck* – Georga Büchnera, *Eguus* – Petera Shaffera, *Ślub*, *Operetka* – Witolda Gombrowicza, *4 x Hamlet* – Williama Sheakespeare'a. Doktorant docenia rolę muzyki i rytmu nadając im dużą wagę podkreślającą dramatyzm spektakli. Dynamizm osiągnięty np. grą na bębnach – beczkach (4 x Hamlet) jest świetną inspiracją dla ruchu scenicznego, który u Waldemara Zawodzińskiego odgrywa ważną rolę. Jego estetyka i właściwy dobór środków wyrazu pozwalają na tworzenie wyjątkowych dzieł. Większość z nich została nagrodzona, a biorący w nich udział studenci oprócz aplauzu publiczności zyskiwali angaże w teatrach np. Teatr Jaracza w Łodzi, Teatr Wybrzeże w Gdańsku i wielu innych.

Od kilku lat mam przyjemność podziwiać Jego umiejętność pracy z aktorem i szacunku jakim obdarza współrealizatorów.

OCENA PRACY DOKTORSKIEJ

Z dużym zaciekawieniem przeczytałam przedstawioną dysertację Waldemara Zawodzińskiego, w której z wielką wiedzą merytoryczną i praktyczną opisuje proces twórczy swojego dzieła. Jego koncepcje uzasadnione są analizą intelektualną popartą przemyślaną argumentacją.

W tytule pracy doktorskiej jest zastrzeżenie – *notatki reżyserskie do inscenizacji*. Taki podtytuł nasuwa skojarzenie ze szkicem zamówionego obrazu – opery. Stawiane wymagania dla artysty to tekst i muzyka. Jak spełnić zamówienie zgodnie z życzeniami librecisty i kompozytora?

Pierwszą część pracy zatytułowaną - *Geneza wyobrażeń wybranych zaświatów, miejsc mitycznych oraz ich mieszkańców. Źródła inspiracji do inscenizacji opery-oratorium Krzysztofa Pendereckiego „Raj utracony” w Operze Wrocławskiej* można przyrównać do tła tworzonego olbrzymiego obrazu, na którym artysta naszkicuje sceny (XXIX sekwencji) opisane w drugiej

części zatytułowanej - *Reżyserski opis sekwencji libretta "Raju utraconego" w inscenizacji w Operze Wrocławskiej.*

Gotowy obraz można było podziwiać na scenie opery lub w załączonym do pracy doktorskiej nagraniu.

Rozprawę rozpoczyna zdanie: „Narodziny i śmierć - odwieczna tajemnica ludzkiego istnienia - są obecne w mitach wszystkich kultur, tak jak odwieczna jest walka dobra i zła, światła i ciemności, jak odwieczna próba odpowiedzi na pytania: *Czy śmierć ciała otwiera nowy wymiar dla naszego jestestwa i czy ziemskie życie zostanie po śmierci osądzone, czy będą nagrody i kary?*”.

W części pierwszej dysertacji znajdujemy opisy miejsc, przestrzeni, idei, które w różnych wierzeniach i kulturach ukazują rytuał pochówku i możliwości wędrówki dusz po śmierci. Opisy wierzeń, wyobrażenia piekła, nieba i Edenu wraz z genezą postaci, które występują w poemacie Johna Milтона.

Jest to studium nad mitologiami, religiami, cechami charakteryzującymi człowieka np. skąpstwo, gniew, gnuśność oraz pojęciami odnoszącymi się do wojny jako piekła na ziemi. Zawodziński przytacza w aspekcie historycznym symbolikę aniołów, archaniołów, wampirów, szatana i innych postaci, co swoim ogromem powoduje przerażający czasem obraz.

Analiza oparta jest na niezwykle bogatej bibliografii (130 poz.) zawierającej opracowania filozoficzne i teologiczne.

Autor przywołuje najróżniejsze źródła z historii kultury, sztuki, religii i mitologii dla zrozumienia dzieła Johna Milтона (12 ksiąg), a także opery Krzysztofa Pendereckiego. W części tej utkanej gęsto źródłowymi hasłami i imionami jesteśmy zaproszeni przez reżysera do tajemnego procesu tworzenia dzieła.

Druga część dysertacji (*Reżyserski opis sekwencji libretta "Raju utraconego" w inscenizacji w Operze Wrocławskiej*) jest precyzyjnym opisem XXIX sekwencji ujętych w dwóch aktach, w oparciu o które reżyser zrealizował kolejne sceny dzieła. Widać tu ogrom pracy włożonej w rozpoznanie źródeł powstania poematu Johna Milтона, by inscenizacja była najbliższa zamysłom twórców libretta i muzyki. Waldemar Zawodziński będąc autorem inscenizacji, reżyserem i scenografem zrealizował w sposób mistrzowski dzieło, które stało się sumą różnych form wyrazu artystycznego.

Raj utracony „...jest to gatunek *sacra rappresentazione* czyli popularne w XV i XVI wieku we Włoszech widowisko muzyczne o charakterze religijnym” tak o swojej operze-oratorium

powiedział Krzysztof Penderecki. Jako kompozytor obawiał się, czy praca reżysera nie zdominuje sfery muzycznej. Tak się jednak nie stało! Waldemar Zawodziński stworzył spektakl spójny nie tylko z muzyką i librettem, ale również zgodny w warstwie stylistycznej. Jest to współczesne misterium o genezie Zła i Dobra, w którym reżyser wykorzystał wiele ciekawych rozwiązań inscenizacyjnych.

Opera wystawiona jest w języku niemieckim. Inwokacje i prologi będące polskim przekładem poematu recytuje aktor dramatyczny – ociemniały Poeta co sytuuje sceny w miejscu i czasie. Sugerowane w librecie nietypowe zdublowanie postaci Adama i Ewy przez solistów śpiewaków i tancerzy zostało misternie przedstawione. Za pośrednictwem dźwięku i tańca oglądamy sceny pełne poezji i refleksji, a później dramatu Pierwszych Rodziców. Gra światłem i kolorem dodaje spektaklowi blasku co odgrywa u Waldemara Zawodzińskiego szczególną rolę.

Błękit i biel w *Raju utraconym* utożsamiają dobro oraz aniołów, czerwień symbolizuje Szatana i Zło. Postać Boga Ojca jest niewidoczna, ukazuje się symbolicznie w kilku sekwencjach (1, 4, 5, 8, 22) jako światło i głos. Nastroje w muzyce zależne od orkiestracji i gęstości partytury ukazują mrok i jasność, które toczą ze sobą nieustanną walkę. Sama forma kompozycji (opera-oratorium) oraz warsztat muzyczny Krzysztofa Pendereckiego dają reżyserowi szeroki wachlarz środków wyrazu. Dzieło posiada język awangardowy, a także stylizacje zaczerpnięte z oper barokowych oraz cytaty np. *O grosse Lieb* J. S. Bacha z Pasji do św. Jana, czy z opery *Lohengrin* R. Wagnera. Przykładem awangardy jest tzw. Sprechgesang – czyli połączenie śpiewu z mową oraz zastosowanie efektów perkusyjnych osiągniętych głosem ludzkim. Na podkreślenie zasługuje w *Raju utraconym* monumentalny aparat wykonawczy, na który składa się 14 solistów śpiewaków, 2 aktorów (Bóg – głos nagrany), chór mieszany, chór chłopięcy, balet i orkiestra o powiększonym składzie. W swojej inscenizacji reżyser znakomicie wykorzystał powyższe grupy artystów. Występujące dwa chóry rozmieszczone zostały w prosceniowych lożach I piętra i wzbogaciły efekt sonorystyczny wypełniając przestrzeń sali operowej. Inspiracją dla reżyserii i scenografii były również brzmienia instrumentów – Adamowi towarzyszą najczęściej instrumenty smyczkowe, Ewie akompaniują dzwonki oraz dęte drewniane (flet, obój), Bóg objawia się w tle muzyki organowej, Szatan wśród głośniejszych instrumentów dętych blaszanych (trąbki, puzony, waltornie) i wiele scen w sposób malarski ilustruje muzykę.

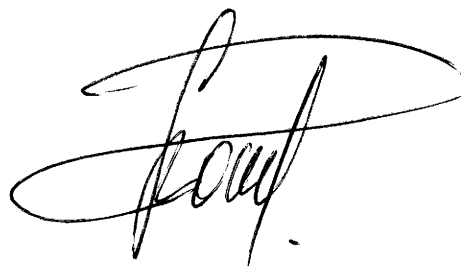
Opera-oratorium *Raj utracony* Krzysztofa Pendereckiego została zamówiona i wystawiona przez Lyric Operę w Chicago w 1978 roku. Kolejne inscenizacje miały miejsce w Wiedniu, Stuttgarcie, Kolonii, Mediolanie, Warszawie i we Wrocławiu, gdzie 9 maja 2008 roku odbyła

się omawiana premiera. Realizacja tak trudnego i uznanego dzieła okazała się wielkim sukcesem Reżysera. Świadczą o tym liczne recenzje krytyków, a przede wszystkim słowa kompozytora wypowiedziane ze sceny tuż po premierze – „To jest najlepsza inscenizacja *Raju utraconego* ze wszystkich, jakie dotychczas zostały zrealizowane”.

Wyjątkowość dokonań twórczych Waldemara Zawodzińskiego została uhonorowana licznymi nagrodami. Krzyż Kawalerski OOP, Złoty Krzyż Zasługi, Srebrny Medal GLORIA ARTIS, nagroda Ministra Kultury i Sztuki, liczne nagrody Miasta Łodzi, wiele Złotych Masek i Wrocławska Nagroda Muzyczna za inscenizację *Raju utraconego* w Operze Wrocławskiej.

KONKLUZJA

Po zapoznaniu się z imponującym dorobkiem artystycznym, dydaktycznym, przedłożonym dziełem oraz pracą pisemną pragnę skonstruować swoją bardzo pozytywną opinię. Mgr Waldemar Zawodziński spełnia kryteria wybitności, indywidualności w sztuce i swoje bogate, wartościowe, ciekawe doświadczenia wykorzystuje w pracy ze studentami kształtując ich osobowości artystyczne. Mgr Waldemar Zawodziński spełnia wymogi ustawy i wnioskuję o nadanie stopnia doktora w dziedzinie sztuki, dyscyplinie – sztuki filmowe i teatralne.

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'Kowal', written in a cursive style with a large loop at the top.